

Társkeresőben a németeknél, avagy gondolatok az egyházi testvérkapcsolatokról

Röpke történelmi visszapillantásunk tükrében sok évszázados társkeresés útjai elevenednek meg. Egy otthont, hazát kereső középkor végén megjelenő lelki, szellemi, kulturális kikristályosodást jelentő reformáció Európa nagy részét mozgatta. Erdélyi, tudásra vágyó ifjak indultak Wittenberg és más német városok felé. Kisebb-nagyobb megszakításokkal máig tart ez a magyar–német, erdélyi–német társkeresés. Az újkor új történelmi helyzete átformálta ezt az együtt keresést vagy együtt haladást, de aligha volt olyan lelki, szellemi, teológiai irányzat az utolsó fél évezredben, ahol a német és a magyar – benne az erdélyi – valamiképpen ne találkozott volna.

Lehetne hivatkozni ellentétekre, utalni meg nem értékekre, emlékeztetni ellenszegülésekre, de olyan jól esik ezek helyett az „együttekre” emlékezni. Közös Európa felé haladva régiók vagy kisebbségek egyediségei felértékelődnek, a más-ságok jobban látszanak és a színes kavalkádban önmagunk tisztos világa is tisztábbá válik. Ezért kell jobban odafigyelnünk egymásra.

A német protestáns egyház és az erdélyi református egyház egyformán a tradíció és az új keresése, a megszokott és a megújulás közötti feszültségben éli hétköznapjait meg ünnepnapjait. Évszázados vagy modern templomok állnak egyik oldalon, míg látványos vagy kevésbé sikeres találkozások, egyházi napok mutatják egyházi életünk másik oldalát. A kelet-európai változásokat követően beindult testvérkapcsolatok másfél évtized után kezdenek átformálódni. Nyugat-Európa egyházi életének szüksége volt a keletiek felé való kéznyújtásra: valami frissességet, mozgalmast, újszerűt hozott a nagy lehetőség. Egy elzárt, egy titokzatos, még vallásos, néha megmosolygott konzervatív egyházi életet találtak '89 után a Nyugatról ideérkezettek. Egy részük meg sem állt a közös forrásból táplálkozó protestantizmus legkeletibb váránál, Erdélyben, hanem a misztikus, egészen érdekes román ortodoxia mellé állt. És ezt mi nem vettük mindig jó néven tőlük. Kisebbségi, megtűrt létünk érzékenysége mindez, és fogadják el tőlünk, ha kimondjuk.

Az erdélyi emberek kitárt karokkal várták és fogadták a „gazdag Nyugatról” érkezőket. Nem véletlen, hogy anyagi segítség reményében tekintettek az erdélyi gyülekezetek, az itt élők a lelkészi lakásokat felkereső holland, svájci vagy német vendégekre. Erdélyből hivatalosan elmentek vagy illegálisan menekültek után egy ottani jóléti kép alakult ki az itthon maradottakban. Valóban, nagy anyagi segítséget jelentett az utolsó 10–15 évben Nyugat-Európából szervezeten vagy esetlegesen érkezett adomány. Templomok és gyülekezeti házak épültek, családok és intézmények erősödtek meg; rosszul befektetett segélyek úsztak el, néha gyanakvások, irigységek és bizalmatlanságok közepette terheket, szomorúságot jelentettek. A levegőben, a titokzatos utalásokban ott van, hogy végét járja ez a segélyakció. Nem tudom, hogy meddig élnek még a német–erdélyi vagy holland–romániai hi-

vatalos és nem hivatalos, bevallott vagy csak személyfüggő testvérkapcsolatok, de tény, hogy az utóbbi 10–15 év meghatározó jegye volt mindez az erdélyi református egyházban. Ezért úgy érzem, szükséges ezekről beszélni, ezeket tisztázni, és végül kiértékelni. A közel 200 új vagy megújított egyházi épület, templom és gyülekezeti terem, lelkészi lakás és ifjúsági ház, öregotthon és diakóniai központ ezeknek a kapcsolatoknak nagy anyagi vetületeit igazolják. Ezek a néha túlméretezett, máskor jól kihasznált funkcionális épületek részei, dokumentumai az ezredvégi erdélyi református egyház útkeresésének.

A testvérgyülekezeti kapcsolat konkrét meghatározásként az ún. falurombolásos időben, a múlt század 80-as éveiben vált egyre ismertebbé. Gyülekezeti vagy lelkipásztori kapcsolatok azelőtt is voltak, de az 1980-as évek második felében belgiumi, franciaországi, hollandiai stb. falvak és városok választottak ki és vállaltak fel erdélyi református vagy nem református falvakat-városokat, hogy valamilyen módon azokat segítsék. A '89-es fordulat után szinte mindegyik erdélyi város keresett egy-egy magyarországi testvérvárost, esetleg magyarországi város kereste meg az erdélyieket. Mindegyik kapcsolat más-más módon épült ki, használta ki az adott lehetőségeket. Erdélyben az egyház struktúrájában, helyzetében, aktivitásában és látható súlyában úgy hozzátartozott abban az időben a mindennapi élethez, hogy kikerülhetetlenek látszott a külföldiekkel való kapcsolatok kialakulásában. Ennek több oka is volt. Általában a templomok a legértékesebb épületeink, ezért egy külföldi ott áll meg. A külföldi adományok megszervezésében élén jártak a holland, svájci, ír, skót, német gyülekezetek, így eleve gyülekezetek felé irányultak. Legtöbb helyen már csak a lelkipásztor, a pap maradt értelmiségiként a faluban, aki valamilyen szinten ismert egy-egy világnyelvet, így ő tudott kommunikálni a külföldiekkel.

A '90-es évek elején lassan (át)rendeződött polgári adminisztráció és az egyházi függetlenség megtartása nem egy esetben nézeteltérést, vitát váltott ki a testvérkapcsolatok terén. Mai napig sok faluban tisztázatlan, hogy a külföldiekkel való partnerség *testvérfalut* vagy *testvérgyülekezetet* jelent. Esperesi vizitációk feltett kérdései utalnak ezekre a tisztázatlan esetekre, amikor a gondnok igent mond és a lelkipásztor nemet. Az Erdélyi Református Egyházkerület (EREK) mai napig nem tudja, nem is tudhatja, hogy hány testvérgyülekezeti kapcsolat van Erdélyben. Ugyan a lelkészi jelentésekben van egy kérdés, de azok őszintesége és pontossága megkérdőjelezhető.

Az EREK még 1999-ben hivatalos partneri kapcsolatot, együttműködést írt alá a németországi Lippische Landeskirchével. A német testvéregyház időnként (3 évente) meghívja a partneregyházak képviselőit egy három-négy napos ünnepi találkozóra. Egyházunkat a 2004-es évben Kováts Gyula külügyi előadó tanácsos és Ötvös József missziói előadó képviselték azon az ünnepi rendezvényen, ahol a Lengyel Református Egyház, a Magyarországi Református Egyház, a Dél-Afrikai Református Egyesült Egyház, Togó, az Angol Református Egyesült Egyház és a Hollandiai Protestáns (Sic!) Egyház képviselői vettek részt (a ghánai meghívott nem kapott idejében beutazási vízumot). Ezen a testvéregyházi találkozón fogal-

mazódott meg négy olyan kérdés, gondolat, mely erdélyi református egyházunkat érinti.

1.

Az EREK-kel hivatalosan is testvérkapcsolatot ápoló Lippische Landeskirchében már kimondták, hogy egy 2100 (kettőezeregyszáz) lélekszámnál kisebb egyházközség életképtelen. Közel ezer éves műemlék templomával a 870 lelket számláló Sonneborn a Lippische Landeskirche második legkisebb gyülekezete. Svájcban kisebb gyülekezetek önszerveződve egyesülnek, hogy egy teljes normás lelkészt tarthassanak. Nyugat-Európában már jól ismert a 75%-os normával alkalmazott gyülekezeti lelkipásztor. Ezért nem értik ők a mi szörványfájdalmunkat, és nem értjük mi az ők meg nem értésüket. Nyugaton logikusan, racionálisan megmagyarázzák, hogy miért történik mindez, és így tudomásul veszik, hogy egyre kevesebb egyháztag van, egyre kevesebb lelkipásztorra van szükség, eladnak már használaton kívülre került templomokat. A mi sajátos erdélyi helyzetünk, történelmi vallásosságunk dacolni akar az érkező jövővel. Azonban ezekkel a tényekkel szembe kell nézni, és fel kell készülni a védekezésre.

2.

Legtöbb svájci, németországi protestáns találkozón román ortodox meghívottakkal találkozunk és azt sem tudjuk, miért, hogyan kerültek oda. A meghívónak joga bárkit meghívni, még egy református egyházi találkozóra is. Európa túlsó oldaláról nézve pozitív kicsengésű a román ortodox egyház látványos nyitása, sőt a megfeneklett ökumenikus mozgalom újabb lehetőségét látják bennük. Nem az irigység késztet arra, hogy valahol az erdélyi egyházi sajtóban mindezt leírjam; nem is az a gondom, hogy protestáns, református rendezvényeken ők (is) képviselik Erdélyt, inkább más vonatkozása miatt említem meg mindezt. A Nyugat-Európában rendezett egyházi ünnepi találkozók, konferenciák ők egy keleti világ követői. A történelem során a követek akár országok sorsát is eldönthették.

3.

Németországban többször is elhangzott – főleg gyülekezetekben – az a mondat, hogy 2003-ban 20%-kal kevesebb volt az egyházfenntartás összege, mint az előző évben. Nem tudom, hogy euróban mekkora ez az összeg, de gondolom, az ottani egyházkerület, az egyházmegye és a gyülekezetek e hiányzó 20% előteremtéséhez átgondolják az ún. testvérkapcsolatok anyagi kiadásait. Jó lesz minderre előre is felkészülni.

Egyik gyülekezeti újságban (Gemeindebrief Barntrop) láttuk a gyülekezet rendkívüli perselyes adakozásának negyedévi kimutatását: a romániai (így!) egyházi munkára két vasárnap gyűjtöttek, Ghánának négyszer, Togónak egy vasárnap és Iránnak is egyszer, valamint a menekültekkel való foglalkozásra szintén egy vasárnap. A közbeeső vasárnapokon a németországi szociális, diakóniai munkára

adakoztak. A fenti arány is figyelmeztet, a közeledő EU-ba való belépéskor már aligha leszünk érdekesekek Ghána, Togó vagy Irán mellett.

4.

Megismétlődik egyházi vonatkozásban is korunk fájdalmas valósága: annyit tudnak rólunk, amennyit megmutatunk magunkból. A pár ezer lelket számláló lengyel protestáns egyház vagy az erdélyi szász egyház képviselője és a mindegyik megjelenő román ortodox egyházi küldött színes, többnyelvű, kis terjedelmű kiadványaival bizony sokszor leköröz bennünket. Vannak európai értékeink, de meg kell azokat mutatni; diplomaink, orgonáink, klenódiáink bárhol Európában szépek és értékesek, de „oda kell vinni”. Magyarországnak az EU-ba való belépése után sem értik Európa nyugati oldalán a magyar nyelvet, ezért angolul, németül kell „bemutatkozni”, vagyis legyen világnyelveken 10–20 oldalas legszébb diplomainkat és gyülekezeti életünket megörökítő, színes kiadványunk, hogy bárki vihesse magával ajándékképpen. Nem egy nyugat-európai lakásban láttam korondi vázát vagy kalotaszegi írásost, de a pókai vagy a sajóudvarhelyi református templom fényképével, színes leírásával sehol sem találkoztam. Így egy idő után Erdélyről csak Drakula, Korond és Körösfő lesz a tudatukban.

Bármilyen szintű kapcsolatok fenntartásához személyes találkozásokra van szükség. Ezért nem mindegy, hogy külföldi meghívásokra miképpen válaszol, reagál egyházunk. A hollandok ezt a személyes kapcsolattartást olyan komolyan veszik, hogy egy-egy őszi kirándulás alkalmával az az érzésünk, Korondon több holland él, mint Amszterdamban.

Krisztus arra szólít fel bennünket, hogy enyhítsük mások szenvedését. Egyszerűen csak azt akarom mondani: nem hiszem, hogy a földi élet valaha is mentes lehet a gondtól és a kintől. Ez a meggyőződés azonban számtalan keresztyént nem akadályoz meg abban, hogy felebarátait szolgálja és a világot testvériesebbé tegye.

Jean Delumeau: *Az apokalipszis új értelme* c. írásából